

Fjällskärs skola 1876-1960

Fjällskärs skola – en liten lantlig skola – belägen cirka en mil utanför Nyköping, sedan många år nedlagd, slumrande, kanske bortglömd. Marken där skolan byggdes skänktes av ägaren till Fjällskärs gård, Nils Wachtmeister. Byggnaden bestod av en skolsal samt en lärarbostad.

Här började 1923 min mor, Ellen Jonsson sin lärarbana som nyutexaminerad folkskollärare, endast 21 år gammal. Då hade hon redan som 17-åring börjat sina lärarstudier vid Faluns Folkskoleseminarium.

De första åren var det varannandagsläsning med småskola varannan dag och folkskola varannandag med endast 1 lärare. Småskolan innehöll klasserna 1-2 och folkskolan klasserna 3-6. Dessutom fanns det fortsättningsskola för eleverna som gått ut de sex åren. Den undervisningen fick ske på jullov och sommarlov. En mindre populär skola, eftersom många då redan börjat tjäna egna pengar. Ibland fick min mor gå upp till gården och hämta motsträviga elever. Någon gång hände det att en förälder kom och protesterade, ville inte släppa sin son.

Det var gott om barn. Gården hade ju många anställda och ofta var det barnrika familjer. Så snart bestämdes det att en småskollärare måste anställas. Det innebar att en separat lärarbostad behövde byggas. Sagt och gjort. Nära skolan byggdes den nya bostaden. I nedervåningen fick folkskolläraren bo och på övervåningen småskolläraren.

Och hädanefter var det slut med varannandagsläsningen. En småskollärare, Wilma Nygren anställdes

Förutom arbetet som lärare hade min mor ansvar för biblioteket. Några kvällar i månaden var det lånekvällar. Då kom särskilt kvinnorna i bygden och lånade. En ivrig bokläsare var TollaAnna. Hon bodde högst upp på vinden i en liten mörk lägenhet på Smebacken tillsammans med sin August. Hon var ett original. Klädsel och hygien var inte det viktigaste här i livet, men prata böcker med henne var givande. Var hon sjuk skickades några av oss syskon upp med böcker till henne – en uppgift som var lite skräckblandad – det var mörkt där uppe det luktade inte parfym precis och August var vi lite rädda för.

Fjällskärs skola 1951 Ellen Gustafson längst bak till höger.

Populärt var skolfesterna som ”fröknarna” ordnade för att få ihop pengar till årets skolresa. Då tränades texter in till skolpjäser, sketcher, sånger och dikter. Det bakades och fixades. Lärare och barn, föräldrar och anhöriga engagerades. Auktioner på saker som tillverkats hölls, de bakverk som inte gått åt under kvällen auktionerades ut. Så räknade man med spänning ihop hur mycket kvällens aktiviteter hade inbringat. Resultatet visade om planerad resa kunde gå av stapeln.

Så började mor min förhandla med bussbolag om resekostnader, med företag om besökstider, och slutligen hitta lämpliga rastplatser – inte minst viktigt. Och så få ihop ett vettigt reseschema.

Flera aktiviteter knöts till skolan. Röda Korset, under Wilma Nygrens ledning, hade möten då man under krigsåren mest ägnade sig åt att sy, sticka, samla in kläder. Så arrangerades kurser i sjukvård där man fick lära sig Första hjälpen -att omhänderta skadade.

Då och då kom författare och föreläsare till skolan. Det var uppskattade kvällar med så varierande innehåll. Reseskildringar ända in i Afrikas djungler. Jag har ett minne av när Jan Lindblad den stora visselvirtuosen kom. Då var det fullt hus.

Ett avbrott i skolans historia var när 2:a världskriget bröt ut. Skolan var omgiven av 3 flygfält: Skavsta (F 11), Stigtomta och Tians flygfält, viktiga militära objekt. Därför behövdes skolan som militärförläggning. Alltså måste man leta upp någon lämplig byggnad till skolundervisning. Då samlades skolstyrelsens ordförande kyrkoherde Erik Eskin, inspektoren på Fjällskärs Gård Bror Erik Agrel, och lärarna Ellen Jonsson Gustafson och Wilma Nygren. Resultatet blev en parstuga på andra sidan gården, Kvarnbacken cirka 2 km från Fjällskär. I ena änden på parstugan kunde skolan disponera två rum – många barn fick trängas i små utrymmen – och i andra änden fick en änka Alma Roos bo. Hon fungerade som skolstäderska den här tiden och skötte kaffekokningen (cikoria oftast).

Någon examen kunde det inte bli tal om det här året utan en stilla avslutning blev lösningen. Till hösten 1941 var skolan tillbaka i Fjällskär igen.

Nästa stora förändring var när skolan flyttades till Bärbo. 1960 tror jag att det var. Då delades elevgrupperna in i tre stadier: lågstadiet 1-2, mellanstadiet 3-4 och 5-6. I klasserna 5-6 tjänstgjorde Dan Hansson. Barnen från Fjällskär fick nu uppleva att åka skolskjuts.

Barnen i Fjällskärs skola var, sa man, artiga och hjälpsamma. Något speciellt var att de sprang barfota så fort vädret tillät (sparade många skosulor). På rasterna roade man sig med att hoppa hage, hoppa rep, dunk och mest populärt att spela brännboll. Det var inget tjafs om att få vara med, alla deltog. Och som sagt oftast var man barfota – inga dyra gympadojor! Och vi ”frökens barn” fick också vara med.

Året 1966 gick min mor i pension efter 43 år som lärare i samma skola.

I småskolan tjänstgjorde under följande år: Wilma Nygren, Margareta Ornstein, Birgit Larsson, Barbro Edlund. Och i folkskolan Ellen Gustafson.

Nedtecknat 2025 av Kerstin Wiberger dotter till Ellen Gustafsson.

Läs mer om Ellen Gustafson via [länken](#).

Redigerad 2025 Mikael Wingren